

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή της Κρήτης. Αγροτουριστικές μονάδες και επαγγέλματα που εμπλέκονται .....

Θεοδωρομανωλάκη Μαρία, Οικονομολόγος, Εκπαιδευτικός 3^ο ΕΠΑ.Λ. Ηρακλείου Κρήτης

Ουρανού Βασιλική, Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός, 3^ο ΕΠΑ.Λ. Ηρακλείου Κρήτης

Παπαδοπούλου Μυροφόρα, Τουριστικών επιχειρήσεων, Εκπαιδευτικός, 3^ο ΕΠΑ.Λ. Ηρακλείου Κρήτης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μια ηπιότερη προσέγγιση ανάπτυξης τουριστικών προορισμών, είναι ο αγροτουρισμός ως ένα είδος ενεργητικού τουρισμού που αντιτίθεται στο πρότυπο του μαζικού τουρισμού και συνάδει με το μοντέλο της αειφόρου ανάπτυξης. Υπάρχουν ποικίλες μορφές αγροτουρισμού, όπως διαμονή σε αγροκτήματα (φάρμες), οικοαγροτουρισμός, φιλοξενία σε μικρά καταλύματα, αγροτουρισμός από εθελοντές, κ.λπ. Με τον αγροτουρισμό επιτυγχάνεται η παραμονή των κατοίκων στις περιοχές τους, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η ανακαίνιση σπιτιών και αρχοντικών που αφέθηκαν στο χρόνο, αλλά και η διατήρηση - άσκηση παραδοσιακών επαγγελμάτων αλλά και σύγχρονων νέων πράσινων επαγγελμάτων. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού σημαίνει πρόσθετα κέρδη με δωδεκάμηνη απασχόληση όλων των επαγγελματιών που εμπλέκονται με αυτόν, συνεχή κατάρτιση των νέων στα επαγγέλματα που ασκούν, επέκταση της αγροτικής παραγωγής για την κάλυψη των αναγκών των αγροτουριστών, κινητικότητα στο εσωτερικό εμπόριο, αύξηση κύκλου εργασιών των τραπεζών, ταξιδιωτικών γραφείων, κ.λπ. Η Κρήτη γενικά και ειδικότερα ο Νομός Ηρακλείου μπορεί να αποτελέσει αγαπημένο και ποιοτικό αγροτουριστικό προορισμό γιατί διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως, φύση, γεωργία, κτηνοτροφία, πλούσια λαϊκή και τοπική παράδοση.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: *Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και Αειφορία*

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: *Αγροτουρισμός, αειφορία, Εθνικό δίκτυο Π.Ε, αγροτουριστικά επαγγέλματα*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περιβαλλοντολογική συνείδηση, που κερδίζει διαρκώς έδαφος, εξαιτίας της αυξανόμενης περιβαλλοντικής κρίσης επιβάλλει ανάλογο τρόπο ζωής, μια κοινωνικότητα στην οποία υπάρχει χώρος και για το περιβάλλον. Σε αυτό τον τρόπο ζωής εντάσσονται και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες συνδυάζουν τις γνωστές διακοπές με τη φυσιολατρία, την οικολογία, τα βιολογικά προϊόντα, την

αυθεντικότητα και την αγνότητα της ζωής στην ύπαιθρο. Η χώρα μας μπήκε πολύ πρόσφατα – αργά, σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες – στο παιχνίδι του εναλλακτικού τουρισμού και γίνονται προσπάθειες προκειμένου να ανακτηθεί το χαμένο έδαφος. Ξεκίνησε δηλαδή μια ηπιότερη προσέγγιση ανάπτυξης τουριστικών προορισμών, δημιουργώντας έτσι μια φιλοσοφία, τη φιλοσοφία του αγροτουρισμού ως ένα είδος ενεργητικού τουρισμού που αντιτίθεται στο πρότυπο της μαζικής ανάπτυξης. Στη διεθνή βιβλιογραφία έχουν αναφερθεί ποικίλες μορφές αγροτουρισμού, όπως διαμονή σε αγροκτήματα (φάρμες), οικοαγροτουρισμός, φιλοξενία σε μικρά καταλύματα, αγροτουρισμός από εθελοντές, κ.λπ. Με τον αγροτουρισμό πετυχαίνουμε την παραμονή των κατοίκων στις περιοχές τους, την διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, την ανακαίνιση σπιτιών και αρχοντικών που αφέθηκαν στο χρόνο, αλλά και την διατήρηση - άσκηση παραδοσιακών επαγγελμάτων αλλά και σύγχρονων νέων πράσινων επαγγελμάτων. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού σημαίνει πρόσθετα κέρδη με δωδεκάμηνη απασχόληση όλων των επαγγελματιών που εμπλέκονται με αυτόν, συνεχή κατάρτιση των νέων στα επαγγέλματα που ασκούν, επέκταση της αγροτικής παραγωγής για την κάλυψη των αναγκών των αγροτουριστών, κινητικότητα στο εσωτερικό εμπόριο, αύξηση κύκλου εργασιών των τραπεζών, ταξιδιωτικών γραφείων, κ.λπ. Η Κρήτη μπορεί να αποτελέσει αγαπημένο και ποιοτικό αγροτουριστικό προορισμό γιατί διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως, φύση, γεωργία, κτηνοτροφία, πλούσια λαϊκή και τοπική παράδοση.

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

Ιστορική αναδρομή

Ιστορικά η πρώτη εμφάνιση του τουρισμού υπαίθρου και του αγροτουρισμού τοποθετείται το 19ο αιώνα, όταν ο τότε αστικός πληθυσμός πραγματοποιούσε εκδρομές με τους ατμοκίνητους σιδηρόδρομους. Το είδος αυτό του τουρισμού ίσως είναι γνωστό σε πολλούς από εμάς από τα μυθιστορήματα της ρομαντικής περιόδου και τις αντίστοιχες ταινίες. Όμως ο αγροτουρισμός ως συγκροτημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού, εμφανίζεται για πρώτη φορά τη δεκαετία του '60 στις Η.Π.Α. (Farm /ranch tourism). Στη χώρα μας, οι πρώτες μορφές αγροτουριστικής δραστηριότητας έλαβαν χώρα το 1984, με την ίδρυση των πρώτων γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών (Πέτρα Λέσβου, Αμπελάκια, Αράχωβα, Μαστιχοχώρια Χίου). Τα άτομα που επιλέγουν την εναλλακτική αυτή μορφή του τουρισμού είναι άτομα που αναζητούν στις διακοπές τους τη "φόρμουλα των 3Φ (Φύση - Φιλία - Φιλοξενία)" και απορρίπτουν ή δεν νιώθουν ότι τους εκφράζει εκείνη των 3S (Sun - sea - sand) του μαζικού τουρισμού, όπως αυτή έχει εξελιχθεί στις μέρες μας. Τα άτομα αυτά τις περισσότερες φορές έχουν συγκεκριμένα ενδιαφέροντα (φυσιολάτρες, παρατηρητές πουλιών, χλωρίδας και πανίδας ορειβάτες κ.ά.), και είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοποιημένα στα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα.

Αγροτουρισμός ονομάζεται η εναλλακτική εκείνη μορφή τουρισμού η οποία αναπτύσσεται σε μη τουριστικά κορεσμένες αγροτικές περιοχές και συνδέεται με κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες, οι οποίες επιτρέπουν τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους φιλοξενούμενους των περιοχών αυτών να υφίστανται αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες. Ως δραστηριότητα αναπτύσσεται από τους μόνιμους κατοίκους των περιοχών του πρωτογενούς τομέα, οι οποίοι

χρησιμοποιούν τον αγροτουρισμό ως συμπληρωματική πηγή εισοδήματος. Σύμφωνα με τον D.Stavraki και τον G. Guibilato, ο αγροτουρισμός ανήκει στην ομάδα του τουρισμού που σχετίζεται με την αναψυχή και τον ελεύθερο χρόνο:

- Τουρισμός αναψυχής
- Πολιτιστικός τουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός
- Γαστρονομικός τουρισμός
- Κυνηγετικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Εορταστικός τουρισμός
- Οικογενειακός τουρισμός

Χαρακτηριστικά:

- Η απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος και η γνωριμία με τα χαρακτηριστικά φυσικά τοπία, τα τοπία φυσικού κάλλους και την πανίδα και τη χλωρίδα των εκάστοτε περιοχών. Αγροτικές περιοχές που περιλαμβάνουν υγροβιότοπους μπορούν να συνδυάσουν την αγροτουριστική δραστηριότητα με το λεγόμενο "τουρισμό των υγροβιοτόπων" (παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας, δημιουργία κέντρων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης κ.τ.λ.).
- Η επαφή και η γνωριμία με την τοπική αγροτική πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα των κατοίκων, η συμμετοχή σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.τ.λ.
- Η προσφορά διαφοροποιημένων, υψηλής ποιότητας τουριστικών προϊόντων (π.χ. προσφορά βιολογικών παραδοσιακών προϊόντων, προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης, προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης)
- Η παρατήρηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και πιθανώς η συμμετοχή σε αυτές
- Η άσκηση παράλληλων τουριστικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο (ορειβάσια, πεζοπορία, ανεμόπτερο πλαγιάς κ.τ.λ.).

Πλεονεκτήματα αγροτουρισμού

Τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο αγροτουρισμός στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, συνοψίζονται στα εξής:

- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και κατά συνέπεια συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Το πλεονέκτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση. Η δημιουργία των θέσεων αυτών εργασίας είναι καθοριστική για τις ευαίσθητες, από άποψη εργασίας, κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών.
- Η δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων.
- Η προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά και η αύξηση των εσόδων των ατόμων που ασχολούνται με το γεωργικό τομέα

- Ο αγροτουρισμός αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυνατότητας συνδυασμού της περιφερειακής ανάπτυξης και της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι μια τουριστική δραστηριότητα που δεν δρα ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους. Αντίθετα, συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Ο αγροτουρισμός, ως δραστηριότητα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού.

Οι δυσμενείς επιπτώσεις του αγροτουρισμού

Όταν η ανάπτυξη του αγροτουρισμού δεν είναι συμβατή με τις αρχές της αειφορικής διαχείρισης, έχει δυσμενείς επιπτώσεις στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Στην περίπτωση αυτή, οι επιπτώσεις αναφέρονται:

- Στην άναρχη και υπέρμετρη ανάπτυξή του σε βάρος της φέρουσας ικανότητας της περιοχής, που προκαλεί υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών.
- Στον κίνδυνο ανάπτυξης του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές εις βάρος της αγροτικής ζωής. Στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις εγκαταλείπονται οι αγροτικές εργασίες προς χάριν ενός μεγαλύτερου βραχυχρόνιου τουριστικού κέρδους.
- Στην αλλοίωση του πολιτισμικού χαρακτήρα των αγροτικών περιοχών στις περιπτώσεις που ο αγροτουρισμός ακολουθήσει τα γνωστά αναπτυξιακά τουριστικά "πρότυπα" των περασμένων δεκαετιών.

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ

Είδη αγροτουριστικών μονάδων

Τα είδη αγροτουριστικών μονάδων που συναντώνται συνήθως στο Νομό Ηρακλείου είναι τα εξής:

- Μικρές ξενοδοχειακές μονάδες - ξενώνες
- Ενοικιαζόμενα δωμάτια στα σπίτια αγροτικών οικογενειών
- Ανεξάρτητες αγροτικές κατοικίες παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (που εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον).
- Πρατήρια / Εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Τουριστικά γραφεία που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Αγροκτήματα
- Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων
- Εργαστήρια λαϊκής τέχνης

Όπως είναι φανερό, η απαιτούμενη υποδομή του αγροτουρισμού είναι μικρής κλίμακας, συγκρινόμενη με εκείνη του μαζικού τουρισμού. Ο αγροτουρισμός δεν απαιτεί εξελιγμένη τουριστική υποδομή, τουλάχιστον στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής του. Παράλληλα, η προσφορά των αγροτικών προϊόντων είναι άφθονη, καθώς αυτά είναι κατά κύριο λόγο ελεύθερα αγαθά (αέρας, νερό, φύση). Σύμφωνα με δειγματοληπτική έρευνα μας, παραθέτουμε συγκριτικά στοιχεία αγροτουριστικών μονάδων στο νομό Ηρακλείου παρουσιάζονται στο πίνακα 1, (Μέσες τιμές για δυναμικότητα και τιμές, στοιχεία 2012).

Πίνακας 1.ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΚΑΤΑΛΥΜΑ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ			ΠΕΡΙΟΧΗ
	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ MAX (ΑΤΟΜΑ)	ΤΙΜΗ MIN ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΤΙΜΗ MAX ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	
1	43	70	135	ΒΟΥΝΟ
2	12	180	180	ΘΑΛΑΣΣΑ
3	6	150	200	ΒΟΥΝΟ
4	22	60	80	ΒΟΥΝΟ
5	16	76	106	ΒΟΥΝΟ
6	80	70	90	ΒΟΥΝΟ
7	38	78	182	ΒΟΥΝΟ
8	27	40	55	ΒΟΥΝΟ
9	19	60	80	ΒΟΥΝΟ/ΘΑΛΑΣΣΑ
10	19	40	65	ΒΟΥΝΟ
11	8	25	31	ΒΟΥΝΟ
Μ. Ο.	25,08	71,66	101,25	ΒΟΥΝΟ

Δυνατά Σημεία Αγροτουριστικών Μονάδων

- Πλούσιο και άθικτο φυσικό περιβάλλον
- Άριστο κλίμα
- Πλούσια τοπική παράδοση
- Η ενδοχώρα
- Οι κάτοικοι
- Γαστρονομία

Αδύνατα Σημεία Αγροτουριστικών Μονάδων

- Έλλειψη υποδομών
- Έλλειψη δικτύωσης των επιχειρήσεων
- Έλλειψη συντονισμένης στρατηγικής για την προβολή και προώθηση του αγροτουρισμού

ΤΟΜΕΙΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Οι τομείς απασχόλησης στο πλαίσιο της οικονομικής δραστηριότητας ενδεικτικά είναι:

- Οικολογικές ξεναγήσεις σε φυσικές παράκτιες περιοχές,
- Βιολογική γεωργία, κτηνοτροφία και ιχθυοκαλλιέργειες,
- Διατήρηση αγροτικού τοπίου,
- Συντήρηση παραδοσιακών οικισμών,
- Μουσεία αγροτικής, λαογραφικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, κ.λπ.

Μερικά ενδεικτικά επαγγέλματα που εμπλέκονται με τον αγροτουρισμό είναι:

Γεωργός (βιολογικής γεωργίας)

Η βιολογική γεωργία διαφέρει από τα άλλα συστήματα γεωργίας σε πολλά σημεία. Εννοεί τις ανανεώσιμες πηγές και την ανακύκλωση επιστρέφοντας στο έδαφος τα θρεπτικά συστατικά που βρίσκονται στα κατάλοιπα. Η βιολογική γεωργία σέβεται τα συστήματα του ίδιου του περιβάλλοντος για την καταπολέμηση των παρασίτων και των ασθενειών στις καλλιέργειες και στην κτηνοτροφία και αποφεύγει τη χρησιμοποίηση συνθετικών παρασιτοκτόνων, ζιζανιοκτόνων, χημικών λιπασμάτων, αυξητικών ορμονών, αντιβιοτικών ή γενετικών τροποποιήσεων. Αντίθετα, ο γεωργός βιολογικής γεωργίας χρησιμοποιεί ένα φάσμα τεχνικών που βοηθούν τη διατήρηση των οικοσυστημάτων και μειώνουν τη ρύπανση.

Κτηνοτρόφος (βιολογικής κτηνοτροφίας)

Ο κτηνοτρόφος φροντίζει ζώα με σκοπό την εμπορική εκμετάλλευση των ίδιων και των προϊόντων που προέρχονται από αυτά. Σήμερα, η κτηνοτροφία γίνεται κυρίως σε οργανωμένες κτηνοτροφικές μονάδες όπου οι κτηνοτρόφοι εξειδικεύονται στην εκτροφή ενός ζώου. Οι μονάδες παίρνουν το όνομα του ζώου (ορνιθοτροφεία, χοιροστάσια, αγελαδοτροφεία). Η βιολογική κτηνοτροφία στηρίζεται στη φυσική διαβίωση των ζώων, χρησιμοποιεί κατά βάση ζωτροφές που έχουν παραχθεί με βιολογικό τρόπο, περιορίζει στο ελάχιστο δυνατό τη χρήση συνθετικών αλλοπαθητικών φαρμάκων, είναι αντίθετη προς την γενετική τροποποίηση, προστατεύει το περιβάλλον και διακρίνεται για την υγιεινή των προϊόντων που παράγει. Η βιολογική κτηνοτροφία απαιτεί μια συνολική μεταχείριση των αγροτικών ζώων, τέτοια που να διασφαλίζει την υγεία και την φυσιολογική τους ανάπτυξη, καθώς και την ολοκληρωμένη και αειφορική χρήση των φυσικών πόρων και του αγροτικού οικοσυστήματος.

Ειδικός δασικής προστασίας (Δασοφύλακας, Φύλακας θήρας, Προσωπικό δασικών εργασιών)

Ο ειδικός δασικής προστασίας επιμορφώνεται σε θέματα όπως:

- Προστασία δασών από τις πυρκαγιές
- Έλεγχος δασικών παραβάσεων
- Δασική νομοθεσία
- Δασική βοτανική
- Δασικά προϊόντα
- Φυσικό περιβάλλον
- Βιολογία – οικολογία άγριων ζώων και πτηνών
- Θηραματική διαχείριση
- Προστατευόμενες δασικές περιοχές
- Χειρισμός πυροσβεστικών οχημάτων - οδήγηση
- Σωματικά αγωγή - σκοποβολή
- Υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία – πρώτες βοήθειες
- Επιχειρηματικότητα - επικοινωνία

Επιμελητής - Ξεναγός εθνικών δρυμών και χώρων αναψυχής

Ο επιμελητής - Ξεναγός εθνικών δρυμών και χώρων αναψυχής:

- Εκπονεί /εφαρμόζει σχέδια διαχείρισης εθνικών δρυμών και προστατευόμενων περιοχών
- Εκπονεί μελέτες οργάνωσης και λειτουργίας χώρων υπαίθριας αναψυχής
- Απογράφει και παρακολουθεί μεταβολές φυσικών οικοσυστημάτων, αυτοφυή χλωρίδα, άγρια πανίδα μεταβολές βιότοπων-οικοσυστημάτων , υλοποιεί ενέργειες χειρισμού της βλάστησης
- Ξεναγεί και εφαρμόζει προγράμματα πληροφόρησης και ενημέρωσης επισκεπτών
- Εκτελεί, επιβλέπει και συντηρεί έργα και εγκαταστάσεις υποδομής και ευκολιών εξυπηρέτησης επισκεπτών
- Εφαρμόζει προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, πληροφόρησης, ξενάγησης, εξυπηρέτησης των επισκεπτών
- Εντοπίζει και αντιμετωπίζει κινδύνους που απειλούν το περιβάλλον, συμμετέχει στον αντιπυρικό αγώνα
- Φροντίζει την ασφάλεια των επισκεπτών, λαμβάνει προληπτικά μέτρα προφύλαξης, παρέχει πρώτες βοήθειες
- Συνεργάζεται με τα αρμόδια όργανα, ελέγχει την εφαρμογή των νόμων και των περιβαλλοντικών κανονισμών
- Στελεχώνει φυλάκια, πραγματοποιεί περιπολίες, συνεργάζεται με τα αρμόδια όργανα στη δίωξη παραβατών
- Χειρίζεται Η/Υ
- Επικοινωνεί στα ελληνικά και αγγλικά, κατανοεί τεχνικά εγχειρίδια αγγλικής ορολογίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, Μανώλης Σφακιανάκης, Εκδόσεις "Ελλην"
- Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας - Αγροτουρισμός, Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας.

Ενδιαφέρουσες ιστοσελίδες σχετικά με τον αγροτουρισμό

- Κατάλογος αγροτουριστικών καταλυμάτων ανά νομό από το Υπουργείο Γεωργίας
- Ολοκληρωμένος δικτυακός οδηγός αγροτουρισμού σε όλο τον κόσμο.